

Suojeluskunnat

Kohteesta Portti

Sisällysluettelo

- 1 Suojeluskunnat ja Suojeluskuntajärjestö
 - 1.1 Perustaminen ja organisaatio
 - 1.2 Järjestön toiminta
- 2 Suojeluskuntain yliesikunnan, suojeluskuntapiirien ja suojeluskuntien arkistot
- 3 Mitä tietoja voin saada arkistoista?
- 4 Miten etsin tietoa arkistosta?
- 5 Suojeluskunnan henkilökortit
- 6 Kirjallisuutta

Muista myös nämä

Lotta Svärd

Puolustushallinnon lehtileikekokoelmat

Sisällissodan taistelupaikkakortisto

Sisällissota 1918

Suojeluskuntien lippupiirustuskokoelma

Talvi- ja jatkosodan henkilöhistorialliset lähteet

Valkoiset joukko-osastot

Suojeluskunnat ja Suojeluskuntajärjestö

Perustaminen ja organisaatio

Suojeluskuntajärjestö oli vapaaehtoinen maanpuolustusjärjestö, jonka pohjana olivat vuonna 1917 syntyneet paikallisen tason järjestöt eli suojeluskunnat. Suojeluskunnat toimivat valkoisen armeijan perustana kansalaissodassa, mutta sodan jälkeen heräsi kysymys suojeluskuntien tulevaisuudesta. Elokuussa 1918 asia ratkaistiin antamalla suojeluskunta-asetus ja perustamalla valtakunnallinen Suojeluskuntajärjestö. Suojeluskuntajärjestö toimi vuosina 1918–1944, ja se oli merkittävä vaikuttaja sekä sodan että rauhan aikoina, niin sotilaallisessa kuin siviilitoiminnassa.

Järjestön varhaisvuosia väritti sisäinen valtataistelu, jonka tuloksena jyrkän valkoisen aatteen ajaminen sai antaa tietä maltillisemmalle linjalle ja ulkoisia uhkia vastaan varautumisen korostamiselle. Suojeluskuntajärjestö integroitiin vaihteittain tiukasti puolustusvoimiin. Vuonna 1919 piiritason valtaa pienennettiin luomalla suojeluskunnille vahva keskushallinto. Vuoden 1927 lainsäädännöllä Suojeluskuntajärjestön asema vakiinnutettiin Puolustusvoimien erityisosaksi, ja samalla järjestön itsenäisyyttä kavennettiin. 1930-luvulla Suojeluskuntajärjestöstä kehitettiin Puolustusvoimien aluejärjestö, jonka johtotehtävät annettiin ammattisotilaille.

Suojeluskuntajärjestön paikallistasoa edusti suojeluskunta, jollainen perustettiin jokaiseen kuntaan. Paikallisjärjestöt kuuluivat suojeluskunta-alueisiin ja edelleen suojeluskuntapiireihin, joita oli yhteensä 22. Suojeluskuntajärjestöä johti tasavallan presidentin alainen ylipäällikkö, jonka apuna toimi yliesikunta. Ensimmäinen ylipäällikkö oli Georg Didrik von Essen, ja vuodesta 1921 ylipäällikkönä toimi Lauri Malmberg. Marraskuussa 1944 Suojeluskuntajärjestö lakkautettiin Moskovan välirauhansopimuksen ehtojen mukaisesti.

Suojeluskuntajärjestö oli aikanaan ylivoimaisesti suurin kansalaisjärjestö Suomessa. Järjestöön kuului sen olemassaolon aikana 150 000 jäsentä ja suojeluskuntia oli enimmillään 672. Valtaosa järjestön jäsenistä oli maatalousväestöä ja porvaristoa.

Monessa suojeluskunnassa toimi myös poikaosasto. Vuonna 1941 suojeluskuntapoikien osastot nimettiin sotilaspojiksi. (<http://fi.wikipedia.org/wiki/Sotilaspojat>) Nimenmuutoksen motiivina pidetään sitä, että myös työväestö olisi hyväksynyt toiminnan. Vuoteen 1944 mennessä sotilaspoikia oli yli 72 000. Lotta Svärd

puolestaan oli naisten järjestö, joka toimi alun perin osana Suojeluskuntajärjestöä ja myöhemmin kiinteästi yhteistyössä sen kanssa.

Järjestön toiminta

Suojeluskuntajärjestöä perustettaessa sen tehtäväksi määriteltiin kansan puolustuskuntoisuuden edistäminen ja laillisen yhteiskuntajärjestyksen tukeminen. Rauhan aikana suojeluskunnat järjestivät reservin sotilaallista koulutusta. Toisen maailmansodan syttyessä suojeluskunnat muodostivat paikkakunnillaan kotijoukot, jotka vastasivat liikekannallepanosta ja monista muista tehtävistä kotirintamalla. Suojeluskuntien palvelusikäiset miehet taistelivat vakinaisen armeijan yksiköissä.

Suojeluskuntajärjestön sotilaskoulutusta annettiin vain jäsenille, mutta maanpuolustuskuntoa ja tahtoa pyrittiin kohottamaan myös monenlaisen urheilu-, valistus- ja kulttuuritoiminnan avulla. Suojeluskuntien urheiluseurojen, kuorojen, soittokuntien ja teatteriryhmien toimintaan osallistui suuri määrä ulkopuolista väkeä sekä aktiivisina harrastajina että katsojina. Tärkeitä toimintamuotoja olivat suojeluskuntajuhlat ja keveämmät iltamat. Monipuolista toimintaa varten rakennettiin esimerkiksi suojeluskuntataloja ja urheilukenttiä. Valistus- ja urheilutoiminnan yleiset linjat suunniteltiin yliesikunnassa ja osin piiriesikunnissa. Käytännön toteutus tapahtui paikallisissa suojeluskunnissa, jotka tekivät usein yhteistyötä pitäjiensä muiden porvarillisten seurojen kanssa.

Suojeluskuntapoikatoiminnassa painotettiin alkuvaiheissa urheilua ja kristillis-isänmaallista valistustyötä. 1930-luvun aikana sotilaallinen ote vahvistui. Toisessa maailmansodassa eli sotilaspoikatoiminnan (<http://fi.wikipedia.org/wiki/Sotilaspojat>) aikana pojat osallistuivat keräystalkoisiin, maa- ja metsätöihin sekä esikuntien ja kotirintaman lähetti- ja ilmavalvontatehtäviin.

Suojeluskuntain yliesikunnan, suojeluskuntapiirien ja suojeluskuntien arkistot

Kansallisarkistossa säilytetään Suojeluskuntain yliesikunnan, suojeluskuntapiirien ja yksittäisten suojeluskuntien arkistoja. Suojeluskuntiin liittyvää aineistoa on jonkin verran myös muissa arkistoissa ja kokoelmissa. Suojeluskuntajärjestön eri tasojen arkistoaineistoja on järjestön koko toimiajalta. Arkistoissa on tosin paljon aukkoja, koska Suojeluskuntajärjestön lakkauttamismääräyksen jälkeen marraskuussa 1944 suojeluskunnissa tuhottiin huomattavia määriä asiakirjoja. Aineistoja tuhoutui myös sodassa.

Suojeluskuntain yliesikunnan aineistot on jaettu arkistoihin jaostojen, osastojen ja toimistojen mukaan. Näihin lukeutuvat esimerkiksi keskus- ja talousjaosto, sotilaallinen jaosto, hallinnollinen osasto, järjestelyosasto, koulutusosasto, valistusosasto, liikekannallepanotoimisto ja viestitoimisto. Suojeluskuntapiirien aineistot on jaettu arkistoihin esikunnan, suojeluskunta-alueiden ja joissain tapauksissa lisäksi toimistojen tai erilaisten muiden elimien mukaan. Yksittäisten suojeluskuntien arkistot on ryhmitelty lähinnä asiakirjatyypeittäin.

Yliesikunnan, suojeluskuntapiirien ja suojeluskuntien arkistoissa on esimerkiksi erilaisia diaareja, yleistä ja salaista kirjeenvaihtoa, pöytäkirjoja, vuosikertomuksia, toiminta- ja koulutussuunnitelmia, taloushallintoon liittyviä asiakirjoja, kiertokirjeitä, päiväkäskyjä sekä urheilukilpailujen tuloksia ja tilastoja. Päiväkäskyistä on myös erillinen kokoelma. Erilaisia henkilökortistoja ja luetteloita on eniten suojeluskuntien ja suojeluskuntapiirien tasoilla. Erityisesti henkilötietoaineistoja tosin tuhottiin paljon.

Suurin osa aikanaan salaisiksi luokitelluista asiakirjoista on nykyisin vapaasti käytettävissä. Osa henkilötietoaineistoista on yksityisyyden suojan vuoksi käyttörajoitettua. Asiakirjat on laadittu suomeksi tai ruotsiksi, lähinnä kunkin suojeluskunnan pääkielen mukaan. Osa asiakirjoista on mikrofilmattu ja osa on lisäksi digitoitu (<http://digi.narc.fi/digi/>).

Mitä tietoja voin saada arkistoista?

Suojeluskuntain yliesikunnan, suojeluskuntapiirien ja suojeluskuntien arkistot ovat hyödyksi esimerkiksi sota-, kulttuuri- ja henkilöhistorioitsijoille sekä sukututkijoille. Näiden arkistojen antia yhdistelemällä saa tietoa reservin sotilaallisesta koulutuksesta, vuoden 1918 sodasta sekä toisen maailmansodan liikekannallepanosta ja kotirintaman toiminnasta Suomessa. Suojeluskuntajärjestöä ja yksittäisiä suojeluskuntia pidetään merkittävinä porvarillisina vaikuttajina, ja niiden arkistoista saa tietoa esimerkiksi kuntien järjestyksenpidosta, poliittisesta kontrollista sekä laajasta ja monenikäisille suunnatusta urheilu- ja kulttuuritoiminnasta. Erityisesti sukututkijoita kiinnostavat järjestön arkistoista löytyvät henkilötiedot.

Järjestön ideologiasta, sotilaallisen koulutuksen sekä urheilu- ja kulttuuritoiminnan yleisistä linjauksista sekä toiminnan laajuudesta saa tietoa erityisesti Suojeluskuntain yliesikunnan arkistoista. Asiakirjojen joukossa on esimerkiksi asetuskokoelmia, käskylehtiä, koulutusmateriaaleja, mietintöjä, erilaisia julkaisuja, tilastoja sekä karttoja ja havaintopiirustuksia. Kulttuuritoiminnasta on tietoa erityisesti yliesikunnan valistusosaston arkistossa.

Yleiset linjaukset ja paikallistason toiminta nivoutuvat yhteen suojeluskuntapiirien ja paikallisjärjestöjen arkistoissa olevissa toimintasuunnitelmissa, vuosikertomuksissa, koulutussuunnitelmissa ja esimerkiksi juhlapuheissa. Paikallisjärjestöjen arkistoista voi löytyä tietoa esimerkiksi suojeluskuntataloista, varusteista sekä hevosten ja ajoneuvojen ottamisesta sotaväen käyttöön. Liikekannallepanoon liittyviä tietoja on erityisesti suojeluskuntapiirien arkistoissa.

Erilaisia yksittäisiin henkilöihin liittyviä kortistoja ja luetteloita on suojeluskuntajärjestön kaikkien tasojen arkistoissa, mutta erityisesti yksittäisten suojeluskuntien aineistoissa. Monipuolisinta tietoa jäsenistöstä saa kunkin suojeluskunnan henkilökortistosta. Valmiille korttipohjalle kirjattiin henkilötiedot, lähin omainen, suojeluskuntaan liittymisen vuosi sekä suojeluskuntapalvelusta koskevia tietoja kuten suojeluskuntatehtävät, osallistuminen suojeluskuntajärjestön kursseille sekä erilaiset suojeluskuntajärjestön omat merkit ja sotilasarvot. Varhaisimmissa henkilökorteissa voidaan mainita myös venäjänvallanaikainen sotilaskoulutus sekä osallistuminen sisällissodan taisteluihin. Henkilötietoja on lisäksi esimerkiksi koulutus- ja harrastusmerkintäkirjoissa, rangaistuspäiväkirjoissa sekä sotilaspoika- ja muistomitaliesityskortistoissa. Esimerkiksi liikekannallepanoon ja kotiuttamiseen liittyviä kortistoja ja luetteloita voi olla säilynyt suojeluskuntapiirien arkistoissa. Urheilukilpailujen tuloksia on kilpailun tason mukaan järjestön eri tasojen arkistoissa.

Suojeluskuntain yliesikunnan, suojeluskuntapiirien ja suojeluskuntien arkistojen lisäksi suojeluskuntajärjestöön liittyvää materiaalia on jonkin verran myös muissa arkistoissa ja kokoelmissa. Näihin kuuluvat esimerkiksi Suojeluskunnan muodostamiskomitean ja Suojeluskuntain päällystökoulun arkistot. Päiväkäskyjä on Suojeluskuntajärjestön eri tasojen arkistoissa, mutta Suojeluskuntajärjestön päiväkäskyillä on myös oma kortistonsa. Suojeluskuntien lippupiirustukset muodostavat niin ikään oman kokoelmansa. Sotapäiväkirjojen kokoelmassa on myös suojeluskuntapiirien sotapäiväkirjoja. Niin kutsutuissa Pikkukokoelmissa (Pk-sarja) on suojeluskuntaan liittyviä aineistoja esimerkiksi yksittäisten henkilöiden arkistoissa.

Sota-ajan tietoja suojeluskuntien palvelusikäisistä miehistä kannattaa etsiä Puolustusvoimien kantakorteista. Kantakortteja on jonkin verran myös suojeluskuntapiirien arkistoissa, mutta puolustusvoimien kantakortteihin verrattuna näiden tiedot voivat olla vanhentuneita. Suojeluskuntien varhaisten aikojen osalta yksittäisten henkilöiden tietoja voi etsiä myös kunniamerkkivaliokunnan arkistosta sekä erilaisista valkoisen puolen muistelmakokoelmista.

Suojeluskuntajärjestön toiminnasta saa monipuolista tietoa järjestön varsin laajalevikkisistä lehdistä. Suojeluskuntajärjestöstä ja paikallisista suojeluskunnista on myös julkaistu tutkimuksia.

Miten etsin tietoa arkistosta?

Suojeluskuntain yliesikunnan, suojeluskuntapiirien ja paikallisten suojeluskuntien arkistot ja useimmat muut suojeluskuntiin liittyvät arkistot ovat käytettävissä Kansallisarkistossa Helsingissä (<http://www.arkisto.fi/fi/yhteystiedot/#kansallisarkisto>). Arkistojen luettelotiedot ovat Aarre-arkistorekisterissä (<http://kronos.narc.fi/aarre/aarre.php>).

Aarre-arkistorekisteriin hakusanaksi kirjoitetaan esimerkiksi ”*suojeluskun*”. Sanan katkaisumerkkeinä käytetään asteriskeja, jotta hakutulos olisi mahdollisimman kattava. Tulokseksi saadaan luettelotiedot Suojeluskuntain yliesikunnan, suojeluskuntapiirien ja paikallisten suojeluskuntien arkistoista sekä entisen Sota-arkiston muista Suojeluskuntajärjestöön liittyvistä arkistoista. Pikkukokoelmien eli Pk-sarjan suojeluskuntiin liittyvät aineistot löytyvät Aarteesta hakusanoilla ”suojeluskunnat”, ”suojeluskuntalehdet” ja ”suojeluskuntatalot”. Kunkin aineiston arkistotunnus mainitaan kohdassa *tunniste*.

Arkistotietokantaan syötettyjen, Suojeluskuntajärjestöön liittyvien arkistojen tiedot löytyvät Astia-verkkopalvelusta (<https://astia.narc.fi/astiaUi/search.php>) hakusanalla ”Suojeluskun*”. Suuri osa tästä aineistoista on sisällissodan ja sitä edeltävän ajan suojeluskuntien arkistoja, jotka on mikrofilmattu. Mikrofilmikokoelman tiedot löytyvät Aarre-arkistorekisteristä tunnuksella ”F 127”. Mikrofilmejä käytetään Kansallisarkiston Helsingin (<http://www.arkisto.fi/fi/yhteystiedot/#kansallisarkisto>) tutkijasalissa itsepalveluna.

Suojeluskuntapiirien sotapäiväkirjat on digitoitu osana laajempaa sotapäiväkirjojen kokoelmaa. Kokoelman tiedot löytyvät Astiasta (<https://astia.narc.fi/astiaUi/search.php>) esimerkiksi hakusanalla ”sotapäiväkirjat”. Valitse arkistonmuodostajaksi *sotapäiväkirjat kokoelma*. Valitsemalla *Talvisodan sotapäiväkirjat* tai *Jatkosodan ja Lapin sodan sotapäiväkirjat* saadaan näkyviin arkistoyksikköjen luettelo. Tietty suojeluskuntapiiri löytyy lisäämällä hakuun piirin nimi. Arkistoyksikkötason tiedoista pääsee tarkastelemaan digitoituja asiakirjoja linkin ”Aineistosta on myös digitoitu versio” kautta. Sotapäiväkirjoja voi etsiä myös suoraan Kansallisarkiston digitaaliarkistosta (<http://digi.narc.fi/digi/search.ka>) hakusanalla ”sotapäiväkirjat” tai ”suojeluskun”.

Suojeluskuntien lippupiirustuskokoelman tiedot löytyvät Astiasta (<https://astia.narc.fi/astiaUi/search.php>) hakusanalla ”Suojeluskuntien lippupiirustuskokoelma”. Sarja *Lippupiirustukset ja niihin liittyvät asiakirjat* on digitoitu, ja sitä pääsee tarkastelemaan arkistoyksikkötason tiedoissa olevan linkin ”Aineistosta on myös digitoitu versio” kautta. Piirustuksia voi etsiä myös suoraan Kansallisarkiston Digitaaliarkiston (<http://digi.narc.fi/digi/search.ka>) kautta hakusanalla ”suojeluskuntien lippupiirustuskokoelma” tai ”suojeluskun”.

Osa aineistosta on alkuperäisissä luettelotiedoissa merkitty salaiseksi, mutta yleensä ne ovat tällä hetkellä vapaasti käytettävissä. Jotkut asiakirjoista ovat käyttörajoitettuja esimerkiksi yksityisyyden vuoksi. Käyttörajoitukset mainitaan aina luettelotiedoissa.

Kun etsitään tietoja yksittäisestä henkilöstä, tulee olla tiedossa, minkä paikkakunnan suojeluskuntaan henkilö kuului. Tietyn suojeluskunnan arkistosta etsitään ensin henkilökortisto, koska se tarjoaa monipuolisimmat tiedot. Jos kyseisen suojeluskunnan arkistossa ei ole jäljellä henkilökortistoa, kannattaa tarkistaa, onko mahdollisia muita kortistoja ja luetteloita säilynyt. Suojeluskuntapojista on erilliset luettelonsa. Paikallisjärjestöjen arkistojen laajuus ja monipuolisuus vaihtelee, ja täydentäviä tietoja voi etsiä piiritasolta.

Suojeluskuntien päiväkäskyjen luettelotiedot ovat manuaalisessa kortistossa, jota säilytetään Kansallisarkistossa Helsingissä (<http://www.arkisto.fi/fi/yhteystiedot/#kansallisarkisto>). Kortisto on järjestetty aakkosittain suojeluskuntapiirien ja vastaavien mukaan.

Tiivistä ohjeistusta entisen Sota-arkiston kokoelmien käyttämiseen on tarjolla oppaassa Sukututkijan sotahistorian tietopaketti. (http://www.arkisto.fi/uploads/Aineistot/Sukututkijan_tietopaketti_KA.pdf)

Suojeluskunnan henkilökortit

Suojeluskuntajärjestö ylläpiti puolustusvoimien kantanorttijärjestelmää muistuttavaa kortistoa jäsenistöstään. Kortista ilmenevät muun muassa suojeluskuntajäsenyyden kesto, käydyt kurssit, suoritettut kuntoisuusmerkit ja suojeluskuntavalan antopäivä.

Osa jäsenkortistoista on aikanaan kadonnut, mutta monia kortistoja on yhä olemassa ja niitä voi tutkia vapaasti Kansallisarkistossa Helsingissä tutkijasalissa (<http://www.arkisto.fi/fi/yhteystiedot/#kansallisarkisto>).

Postitse toimitettavat valokopiot yksittäisen henkilön suojeluskuntakortista tilataan verkkopalvelu Astian (<http://s://astia.narc.fi/astiaUi/index.php>) avulla. Astian käyttäminen edellyttää rekisteröitymistä palvelun käyttäjäksi esimerkiksi verkkopankkitunnusten avulla. Valitse kirjautumisen jälkeen kohta 'Jäljenteiden ja selvitysten tilaaminen' ja tämän jälkeen 'Puolustushallinnon henkilöasiakirjatilaus'. Asiakirjojen etsimisestä ja niiden kopioista peritään Kansallisarkiston hinnaston (<http://www.arkisto.fi/fi/yhteystiedot/hinnasto>) mukainen maksu.

Kirjallisuutta

Alapuro, Risto, toim., *Raja railona – Näkökulmia suojeluskuntiin*. WSOY, Porvoo 1998.

Hersalo, Niilo & Raikkala, Hannes, *Suojeluskuntien historia I–III*. Lahti (I), Vaasa (II, III) 1955–1966.

Pirhonen, Pentti, *Suomalaisia sotilaspoikia – Oravakomppanioista it-pattereille*. Karisto, Hämeenlinna 1977.

Selén, Kari, *Sarkatakkien maa. Suojeluskuntajärjestö ja yhteiskunta 1918–1944*. WSOY, 2001.

Selén, Kari & Pylkkänen, Ali, *Sarkatakkien armeija. Suojeluskunnat ja suojeluskuntalaiset 1918–1944*. WSOY, 2004.

Suojeluskuntajärjestö (<http://fi.wikipedia.org/wiki/Suojeluskunta>) Wikipediassa

Sotilaspojat (<http://fi.wikipedia.org/wiki/Sotilaspojat>) Wikipediassa

Vasara, Erkki, *Valkoisen Suomen urheilevat soturit. Suojeluskuntajärjestön urheilu- ja kasvatustoiminta vuosina 1918–1939*. Bibliotheca Historica 23. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1997.

Palaa sivun alkuun (<http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Suojeluskunnat>)

Siirry Astia-verkkopalveluun (<https://astia.narc.fi/astiaUi/search.php>)

Siirry digitaaliarkistoon (<http://digi.narc.fi/digi/search.ka>)

Takaisin Portin etusivulle

Noudettu kohteesta <http://wiki.narc.fi/portti/index.php?title=Suojeluskunnat&oldid=10397>

- Sivua on viimeksi muutettu 4. kesäkuuta 2019 kello 08.39.